

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

53-2

BRNO 2012

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 53
Volume 53

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Alice Del Maschio
Software Software	Adobe InDesign CS5
Fotografie na obálce Cover Photography	Mikulčice-Valy. Věderko nalezené v jednom z říčních ramen (viz obr. 5. na str. 28)
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Královopolská 147 612 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design s.r.o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

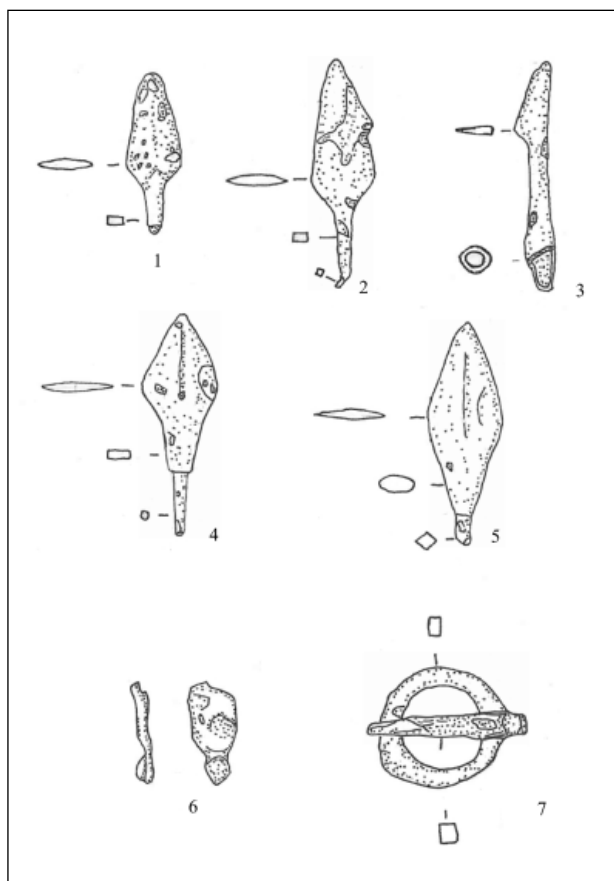
Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2012

Náklad 400 ks

Časopis je na seznamu neinpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2012 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Obr. 42. Staré Zámky u Líšně (okr. Brno-město). 1, 2 – listovitě šipky s trnem, 3 – listovitá šipka s tulejí, 4, 5 – rombické šipky, 6 – nákončí, 7 – kruhová přezka.

Fig. 42. Staré Zámky by Líšeň (Dis. Brno-město). 1, 2 – arrowheads with spine, 3 – arrowhead, 4, 5 – rhombic arrowheads, 6 – fitting, 7 – round brace.

2009, 259, obr. 285). Kruhové přezky se datují od mladohradištního období do raného novověku (Mašková 2005, 11–12). Mezi dalšími nálezy bylo identifikováno 53 hřebů, zlomky 24 železných nožů, 7 železných přezek, 5 železných hřiven, 5 dvouramenných skob, 2 seker, motyky, pilníku, nákončí (obr. 42:6) a kování vědra.

Libor Kalčík

Literatura

- Beranová, M., Lutovský, M. 2009:** *Slované v Čechách. Archeologie 6.–12. století.* Praha: Libri.
- Čížmář, M. 2004:** *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri.
- Mašková, P. 2005:** K otázce interpretace kostrového pohřebiště s projevy vampyrismu v Čelákovcích. *Studia mediaevalia Pragensia* 5. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 9–19.
- Staňa, Č. 1960:** Slovanské obytné objekty na hradišti Staré Zámky u Líšně. *Památky archeologické* 51/1, 240–293.

Staňa, Č. 1972: Velkomoravské hradiště Staré Zámky u Líšně. *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 8. Bratislava: Pallas pro SÚPSOP, 109–159.

Zůbek, A. 2002: Středověké přezky v brněnských nálezech. In: Z. Měřinský (ed.): *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* M 7. Brno: Masarykova univerzita, 123–153.

Resumé

The detector research was made in November 2011. It found proofs of early medieval settlement. Among more important findings there is a group of five iron arrows and round iron brace. Other findings included pieces of knives, nails, braces and ironworks.

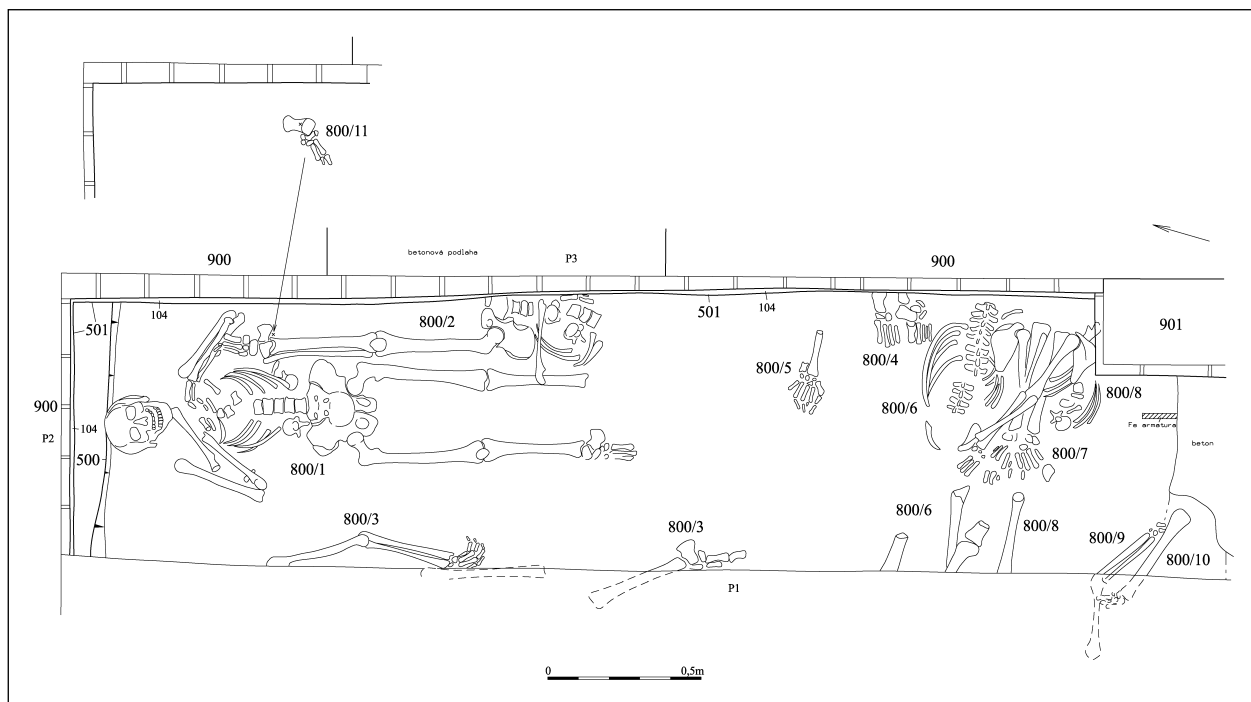
BRNO (K. Ú. PONAVA, OKR. BRNO-MĚSTO)

Staňkova 358/8, p. č. 740/1. Novověk (zima 1805/1806?). Hromadný hrob. Záchranný výzkum.

Lokalizace: S-JTSK 598168.1:1159231.57.

Dne 1. 4. 2011 byli pracovníci ÚAPP Brno, v. v. i., prostřednictvím Policie ČR telefonicky informováni o náhodném nálezů lidských kosterních pozůstatků ve sklepních prostorách bytového domu Staňkova 358/8, k němuž došlo při výkopových pracích realizovaných v souvislosti se statickým zajištěním tohoto objektu. Okamžitá prohlídka místa jednoznačně prokázala, že vyzvednutý antropologický materiál pochází z narušeného novověkého hromadného hrobu.

Kvůli betonové podlaze ponechané na zbývající ploše suterénu bylo možné následným záchranným výzkumem ve dnech 4.–5. 4. 2011 odkryt jen malou výseč hrobové jámy (obr. 43), v níž byly zjištěny pozůstatky celkem 12 osob, a to výhradně mladých mužů ve věku od 20 do 30 let. Pouze tři skelety se však dají označit za relativně kompletní, z ostatních se podařilo vyzvednout jen části odhalené a ohrožené výkopovými pracemi. Navzdory značnému poškození zejména středu hrobu stavebními dělníky je zřejmé, že zatímco v severní polovině hrobu byli mrtví umístěni v řadě antipodicky vedle sebe na zádech s orientací střídavě severo-severozápad a jiho-jihovýchod, v jižní leželi v několika vzájemně se překrývajících řadách jak na zádech, tak také na boku či na břiše ve směru východ – západ, respektive západ – východ. Jednomu z mužů byla krátce před smrtí chirurgicky amputována levá dolní končetina 14 cm nad kolenem, další pak opět nedlouho před skonec utrpěl tříštivou zlomeninu levé pažní kosti. U koster ani v zásypu nebyly zjištěny žádné předměty, což nasvědčuje tomu, že zesnulí byli pochováni buď nazí, nebo jen v nějakých jednoduchých plátěných oděvech. Uvedená skutečnost ale zároveň brání přesnějšímu datování, které se tak opírá pouze o poznatek, že nejspíše neoznačený a dávno zapomenutý hrob byl porušen již při kopání základů pro stávající dům. Ten byl vybudován nejpozději v roce 1876, kdy je již zakreslen na indikační skice Velké Nové ulice.

Obr. 43. Brno-Ponava, Staňkova 358/8. Půdorys hromadného hrobu.

Abb. 43. Brno-Ponava, Staňkova 358/8. Grundriss des Massengrabes.

Obecně hrob svým uspořádáním odpovídá hromadným pohřbům vojáků zemřelých v důsledku zranění nebo infekční choroby. Z časového hlediska je významná přítomnost chirurgické amputace, která byla rozšířená a typická pro ošetření zraněných ve válečných konfliktech až od 18. století. Pro Brno tak přichází do úvahy rok 1866, kdy sem po střetu u Hradce Králové přišla pruská a saská armáda s epidemií cholery, či jeden z konfliktů napoleonských válek na počátku 19. století (srov. Fryšček 2000). Rok 1866 lze nejspíše vyloučit, neboť podle dostupných zpráv byli zesnulí vojáci tehdy ukládáni na existujících hřbitovech ve Starém Brně a v Černých Polích, popřípadě na nově založeném zvláštním pohřebišti na dnešní Lesné, jehož část byla archeologicky prozkoumána v letech 2005 a 2009 (Holub et al. 2008, 360; 2010, 402–403). Navíc vojenské hroby z prusko-rakouské války byly za dohledu německých diplomatů obvykle pietně udržovány a někdy exhumovány (Fryšček 2000, 17–19), takže se zdá velmi nepravděpodobné, aby jeden z nich byl již po deseti letech bez povšimnutí narušen stavbou domu.

Jako nejpříjemnější možnost zůstává tedy zařazení hrobu do napoleonských válek, během nichž byli ranění vojáci v Brně soustředěni hlavně v letech 1805, 1809 a 1813. Zatímco po bitvách u Znojma (1809) a Lipska (1813) dokázaly raněné pojmout stávající špitály s vlastními hřbitovy, zcela odlišná situace zavládla po bitvě u Slavkova (2. 12. 1805), kdy bylo město raněnými a mrtvými doslova zaplaveno. Ve stálých i mnoha provizorních špitálech a lazaretech umíraly v otřesných podmínkách tisíce vojáků nejen na následky zranění, ale především v důsledku epidemií tyfu a úplavice. Očití svědkové popi-

suji v ulicích města vozy plné nahých mrtvol, nedůstojně pohřbívaných čas od času vězni ze Špilberku (Bohunová 2003, 202–203; Fryšček 2000, 14–15; Vargová, Horáčková, Menšíková 2011, 27–28). Zařazení hrobu do zimy na přelomu roků 1805 a 1806 výrazně podporuje zmínka o zřízení jednoho z takových provizorních špitálů v tanečním sále a hostinci v parku Lužánky (Bohunová 2003, 202, 203; Šujan 1902, 295), vzdáleném jen něco málo přes 200 m. Jižní konec dnešní Staňkovy ulice, tedy první pole za hranicí parku, navíc dobře přístupné po cestě do Králova Pole, tak představoval nejbližší vhodné místo pro pohřbívání zde zemřelých vojáků.

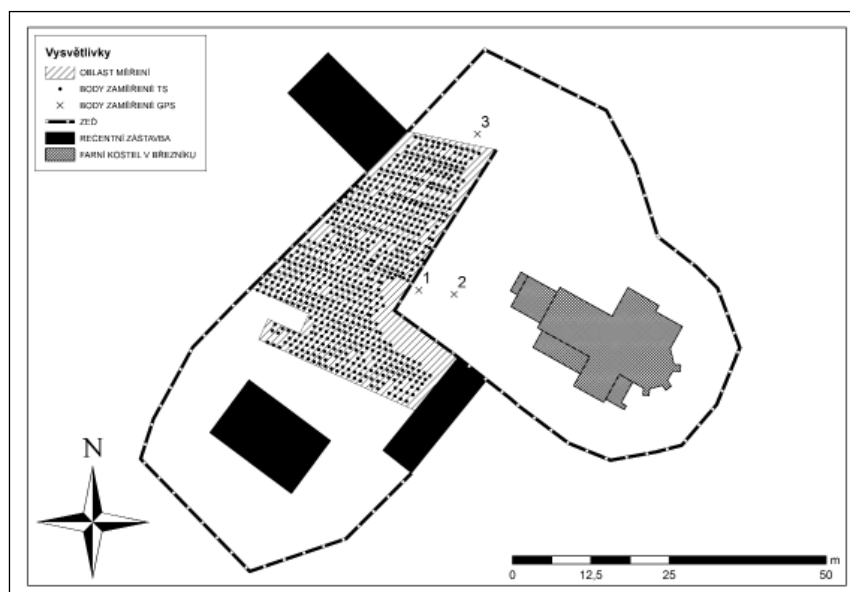
Jiří Kala, Michal Přichystal

Literatura

- Bohunová, M. 2003:** *Válečný pohřební ritus*. Rkp. dizertační práce. Uloženo: Archiv Ústavu antropologie PpF MU, Brno.
- Fryšček, M. A. 2000:** *Vojenské hroby a památníky města Brna*. Brno: Nakladatelství Šimon Ryšavý.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Polánka, P., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2008:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 49, 356–393.
- Holub, P., Kolařík, V., Merta, D., Peška, M., Sedláčková, L., Zapletalová, D., Zúbek, A. 2010:** Brno (okr. Brno-město). *Přehled výzkumů* 51, 395–432.
- Šujan, F. 1902:** *Dějepis Brna. Vlastivěda Moravská. II. Místopis Moravy. Díl I. místopisu. Brněnský kraj. Čís. 1*. Brno: Musejní spolek v Brně.

Obr. 44. Březník. Farní kostel Nanebevzetí P. Marie a jeho okolí. 1, 2 – hroby s nálezem kamenného zdiva; 3 – navážky se středověkou keramikou.

Fig. 44. Parrish Church of the Assumption of Virgin Mary and its vicinity. 1, 2 – graves with finds of stone walls, 3 – backfills with finds of medieval pottery.

Vargová, L., Horáčková, L., Menšíková, M. 2011: *Zdravotní péče o brněnské obyvatele v 18. a 19. století.* Brno (Multimediální podpora výuky klinických a zdravotnických oborů: Portál LF MU [online] 9. 3. 2010, poslední aktualizace 30. 6. 2011 [cit. 2011-12-07]. Dostupný z WWW: <http://portal.med.muni.cz/clanek-537-zdravotni-pece-o-brnenske-obyvatele-v-18-a-19-stoleti.html>).

Resumé

Brno (Kat. Ponava, Bez. Brno-město). Bei der Rettungsgrabung im Souterrain des Hauses Staňkova Straße 358/8 wurde ein neuzeitliches Massengrab entdeckt. Höchstwahrscheinlich stammt dieses Grab aus der Wende des Jahres 1805/1806 her.

BRUNTÁL (OKR. BRUNTÁL)

Zámek. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

V souvislosti s rekonstrukcí nádvoří zámku Bruntál uskutečnila společnost Archaia Olomouc, o. p. s., v měsících červen až říjen 2011 záchranný archeologický výzkum při výkopových pracích na předmětné stavbě. Stavebními pracemi bylo obnaženo zdivo do výšky cca 1–1,2 m na všech třech křídlech zámku lemujících nádvoří, kromě toho byly v ploše nádvoří realizovány výkopy nové dešťové kanalizace. Výkopy zpravidla zachytily pouze novověké nebo spíše recentní komunikační úpravy a pak hned jílovité podloží, což nasvědčuje několikanásobným razantním úpravám povrchu nádvoří. Více informací přinesla dokumentace obnaženého zdiva zámku, při níž byly indikovány různé zděné konstrukce odpovídající jednotlivým stavebním fázím zámku. Nejstarší doklady náležící ještě patrně předchozímu gotickému hradu byly rozpoznány v jihozápadní, jižní a jihovýchodní části. Ve východní části nádvoří byl před vchodem do nynější kaple zachycen velmi torzovitý pozůstatek kamenného sklepa, náležící zřejmě rovněž ke „hradní“ fázi zámku.

Kromě toho byly rozeznány jednotlivé stavební sekvence zámku. Z novověkých navážek zde byla vyzvednuta kolekce keramických zlomků středověkého a novověkého stáří.

Peter Kováčik, Petra Veselá

Literatura

- Štěpán, V. 2009:** *Historie zámku Bruntál.* Bruntál: Muzeum v Bruntále.
Kuča, K. 1996: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl A-G.* Praha: Libri.

Resumé

Bruntál (Bez. Bruntál), Schloss. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

BŘEZNÍK (OKR. TŘEBÍČ)

Farní kostel Nanebevzetí P. Marie se hřbitovem. Středověk, novověk. Kostel, hřbitov. Povrchový průzkum.

Koncem roku 2011 byl členy autorského týmu zjištěn odkrytý profil náspu u severozápadní části ohradní a opěrné hřbitovní zdi u římskokatolického farního kostela Nanebevzetí P. Marie v Březníku. Po začistění profilu bylo zjištěno recentní stáří náspu, což odpovídá záznamům o úpravách části farského pozemku v obecní kronice počátkem 90. let (Brůžová, Menšík, eds. 2001, 57). V recentních navážkách severně od zkoumaného profilu (obr. 44:3) však byly v zemině pocházející z vykopaných hrobů identifikovány drobné fragmenty středověké keramiky. Opakovaným povrchovým průzkumem byla z tohoto prostoru získána menší kolekce keramických fragmentů, z nichž nejstarší je datovatelný do 1. poloviny 13. století. Tyto nálezy naznačují porušování archeologických situací v prostoru hřbitova, což by odpovídalo zprávám z odborné i populárně naučné literatury, která